

Koldingbogen

ÅRSTAL:	2006
FORFATTER:	Hans Thomsen Hansen
TITEL:	Koldings kirkegårde.
KORT RESUME:	Kolding gamle Kirkegård, Søndre Kirkegård og Nordre Kirkegård.

KOLDINGS KIRKEGÅRDE

AF HANS THOMSEN HANSEN

– Når man ser på nutidens pæne og velholdte kirkegårde i Kolding, må man vide, at sådanne er af nyere data.

Det har altid været skik at samle lig eller urner på et bestemt sted. Der blev således i 1873 fundet en gravplads på “Brændkjærgård” og senere på samme mark en gravplads fra jernalderen. “Brændkjærmarken” må være omtrent der, hvor Sct. Hedvigs Kliniks bygning, Domhusgade 22, ligger.

Efterhånden som kirkerne blev bygget, blev begravelserne foretaget dels inde i kirken, hvor de velhavende blev gravsat, dels på marken omkring kirken, kirkegården, hvor mindrebemidlede og fattige blev gravsat.

I Kolding har der været kirkegård omkring Sct. Nicolai Kirke, ved Sct. Jørgens Kirke i Hospitalsgade, ved Gråbrødreklostret i Klostergade, samt muligvis ved det gamle spedalskhedshospital, Sct. Jørgens Gård ved nuværende Sct. Jørgensgade. Disse kirkegårde var omgivet af hegn, men svin og kreaturer havde let adgang til kirkegården, hvor de græssede. I 1595 blev det forbudt at have græsning på kirkegården og indgange blev forsynet med riste, så dyrene ikke kunne komme ind, mens mennesker kunne passere uhindret.

De nævnte kirkegårde blev nedlagt i henholdsvis 1825, 1803 og ca. 1550. Kirkegår-

den ved Sct. Nicolai kirke blev planeret og udlagt til torv med undtagelse af kirkens for-
tov og trekanterne mellem kirkens udbygninger. Der hvilede dog den servitut på den nedlagte kirkegård, at den ikke måtte bebygges. Dog ved vi, at der ved udgravning til udvidelsen af Kolding Rådhus i 1873 blev fundet en mængde skeletter, og man skal stadig være forsigtig ved gravearbejder, for man kan stadig risikere at finde knoglerester i området.

KOLDING GAMLE KIRKEGÅRD

Kolding gamle Kirkegård ved Tøndervej blev tidligere benævnt assistenskirkegård. Den blev taget i brug 1806 og anlagt uden for byens søndre port. Den første begravelse skete den 8. november 1806. Det var en ung pige på 17 år, Barbara Kohl, og hendes gravsted kan stadig findes på kirkegården ved et stort træ i alléen fra den østlige indgang. Graven er af ukendt årsag forsynet med to hvide gravsten.

Men forinden var kirkegården blevet indviet. Kirkegården blev anlagt efter kongelig resolution af 22. februar 1805 på stedet der blev nævnt “Husmandstoft”. Indvielsen fandt sted 26. oktober 1806 af sognepræst ved Sct. Nicolai Kirke Jens Johan Garnæs. Efter aftensangen i kirken, hvor pastor Luplau talte,

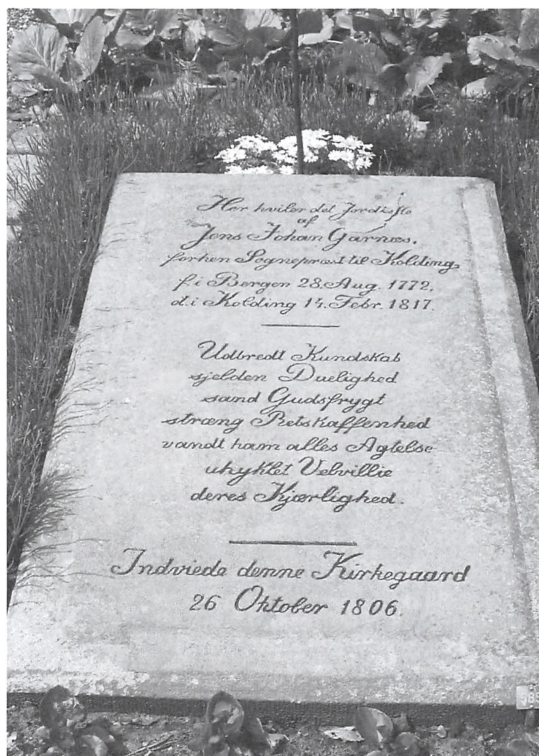
gik man under klokkernes ringning ud på kirkegården, hvor forsamlingen sang følgende sang, som var forfattet af pastor Garnæs. Den var skrevet til melodien "Brødre, hvorfor flyde tårer".

Hellig fred omhegne
brødres hvilested
som her skulle segne
sødt i rolighed
lukt for verdens møje
og den korte strid
blunde der øjne
til en bedre tid.

Jorden frøen klækker
frem af moderskød
almagts stemme vækker
liv af mulm og død.
Morgenrøden blinker
gennem stormfuld sky
håbets engel vinker
Hid til evig ly.

Højtids stille hegne
trindt om dette sted
gennem stridens egne
vandre vi til fred.
Vejen over klinter
til det høje går.
Efter gravens vinter
blomstrer evig vår.

Samtidig med indvielsen autoriseredes en begravelsesprotokol, hvor kirkeværgen skulle "antegne enhver, som bliver begravet, dag og datum alt efter nummer i løbende orden for hver klasse jord, som efter den tagne bestemmelse og kortets udvisende følger".



Pastor Jens Johan Garnæs' gravsten på Kolding gamle kirkegård. Foto: Jan Ege Nielsen.

Kirkegården var opdelt i fem klasser, hvor første klasse "eller fornem jord" indeholdt 135 gravsteder, 2.-4. klasse indeholdt tilsammen 473 gravsteder, 5. klasse, der var "fri jord" indeholdt 295 gravsteder.

Af gamle kort fremgår, at kirkegården i 1848 omfattede den nordøstlige del af den nuværende kirkegård fra Tøndervej til indgangen på kirkegården fra Stejlbjergvej – det, der i dag omfatter afdeling A og B. Kort fra 1875 viser, at arealet blev forlænget mod syd til Ottosgade, nuværende afdeling C, E, F og H, og et kort fra 1883 viser, at afd. D, G,



Kapellet på Kolding gamle kirkegård. Foto: Karin R. Vinkel.

og I nu også er inddraget i kirkegården. Dette bekræftes af et bykort fra 1891. Af arealet blev senere, bl.a. i forbindelse med anlæg af Bredgade afgivet en mindre del af kirkegårdens nordøstlige hjørne, og i 1988 blev afgivet en større trekant ud mod Tøndervej og Haderslevvej i forbindelse med Tøndervejs udvidelse. Til gengæld blev i 1985 købt grunden Clemensgade 19 B til kontor/mandskabslokale/mødelokale og materialebygning.

Denne bygning erstattede den oprindelige kontorbygning ved Stejlbjergvej, der blev nedrevet i 1988. Hegnsmuren omkring hele kirkegården blev bygget under besættelsen.

Kapellet på kirkegården blev bygget og taget i brug ved en indvielse 3. april 1906 og stod næsten uændret til 1988, hvor en større restaurering blev foretaget.

På kirkegården havde man ingen kirkeklokke, og ved begravelser var man nødt til pr. telefon eller i tidligere tider at vinke med et tørklæde, således at man fra kirketårnene ved de respektive kirker kunne starte klokkeringning fra enten Sct. Nicolai eller Krist-

kirken. Først i 1989 fik man opført en klokkestabel syd for kapellet, så kirkegården selv kunne stå for klokkeringningen.

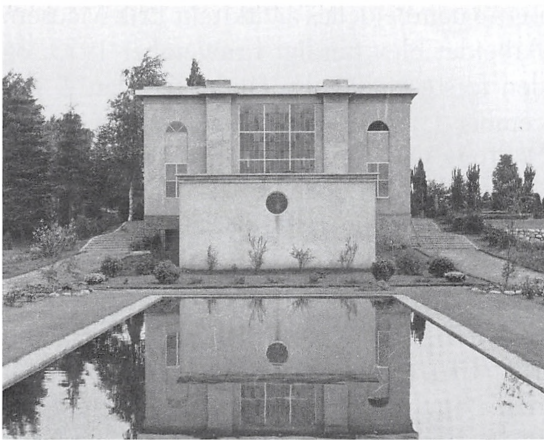
På baggrund af udtalelser fra tidligere bestyrelsesmedlemmer og gravere var kirkegårdsbestyrelsen i mange år af den opfattelse, at kirkegården skulle nedlægges i 2026. Ved grundige undersøgelser blev det imidlertid klarlagt, at en sådan beslutning aldrig var blevet truffet og formentlig blot var udledt af, at Kirkeministeriet i et brev til Jens Holm i 1926 havde skrevet, at han ikke kunne overtage et gravsted længere end til 2026, dvs. de 100 år, han ønskede det. Da denne misforståelse blev ryddet af vejen kunne bestyrelsen igen åbne for nye gravsteder på den gamle kirkegård.

Den katolske menighed har et særligt gravområde langs muren mod Clemensgade.

SØNDRE KIRKEGÅRD

I 1911 købte Kolding Kommune 4 ha. ved Agtrupvej af Brændkjærgård til en ny kirkegård. Den første afdeling af kirkegården var færdig i 1913, og den første begravelse fandt sted den 17. juni 1913 i en gravplads umiddelbart syd for det nuværende kapel. Arealet fra den nuværende kontorbygning og midt ind i på den nuværende kirkegård blev først taget i brug, og området er siden udvidet efterhånden som der blev brug for det. I den sydlige del af det areal, der var udlagt til kirkegård etableredes i starten kolonihaver, men dette lejemål blev ophævet i 1951. Dalen i den sydlige del af kirkegården er det eneste område, der endnu ikke taget i brug.

Skt. Nicolai Menighedsråd havde i 1925 en række forhandlinger med Ligbrændings-



Krematoriet på Sdr. Kirkegård tegnet af arkitekt Chr. Svane i 1936.

foreningen om opførelse af et krematorium. Ligbrændingsforeningen byggede selv krematoriet i 1936 med Christian Svane som arkitekt, og det blev overtaget af kirkegården i 1964. Da det midt i 1990'erne var meget nedslidt, arbejdedes der med planer om at bygge et nyt fælles krematorium for Vejle, Fredericia og Kolding. Det resulterede i, at der blev bygget et fælles krematorium for Fredericia og Kolding provstier placeret i Koldings nordlige industrivarter og udskilt fra Kolding Kirkegårdes administration. De gamle krematoriebygninger på Sdr. Kirkegård blev revet ned, og arealet vil blive udlagt til kirkegård.

Allerede omkring 1913 blev det første kapel bygget på Sdr. Kirkegård. Det blev renoveret i 1959 og gennemgribende ombygget i 1997 med etablering af kontorbygning og venterum. Arbejdet blev udført af arkitekt O. Reinholdt Hansen. Tidligere var der et lille firkantet kontor ved alléen ved Sdr.

Kongevej. Kapellet blev i 1965/66 benyttet som midlertidig kirke for det nyoprettede Brændkjær Sogn.

I 1937 fik den katolske menighed deres egen afdeling på Sdr. Kirkegård. Der blev efter krigen etableret en særlig gravplads for ca. 185 tyske flygtninge, der døde under deres ophold i Kolding 1945-1949. Udgifterne til vedligeholdelsen af denne del af kirkegården deles af de tyske myndigheder og Kolding Kirkegårde.

I 1953 opførtes en mindre materiale- og mandskabsbygning på et areal nær Broagervej, den erstattedes i 1979/80 af den nuværende, der nu også er blevet utidsvarende, så en ny vil blive bygget i de kommende år.

I slutningen af 1980'erne havde den kraftig lydende kirkeklokke givet anledning til så mange klager, at blev besluttet at flytte klokkestablen ud på kirkegården og anskaffe en ny kirkeklokke. Det skete i 1989. Den gamle klokke kom til Den gamle Kirkegård, hvor træerne dæmpede lyden.



Kapellet på Sdr. Kirkegård, som det ser ud i dag. Foto: Jan Ege Nielsen.

KOLDING NORDRE KIRKEGÅRD

Efter verdenskrigen 1939-45 var man klar over, at der var behov for en ny kirkegård i byens nordlige del. I byplanen fra 1947 blev der afsat et areal på Dyrehavegårds jorder til kirkegård, og der var også allerede planer om at bygge en nye kirke i den nordlige bydel.

I 1948 godkendte Kolding Byråd anlæg af kirkegård på arealet. Det godkendtes af Kirkeministeriet i 1950. I 1955 begyndte arbejdet som et beskæftigelsesprojekt bekostet af Kolding Kommune. Anlægget af kirkegården blev færdigt i 1958 og overtoges af kirkegårdsbestyrelsen den 26. juni 1958.

Fra 1966 arbejdedes med bygning af kapel, kontor, mandskabsrum og et klokketårn. Pla-



Kapellet på Ndr. Kirkegård, ca. 1980.

nerne udarbejdedes af arkitekt Erik Madsen. Arbejdet blev færdigt i november 1973, og den første begravelse fandt sted den 4. december 1973 forrettet af sognepræst Anker Sølling. Ved denne lejlighed blev kapellet indviet.

Kapellet blev indrettet som kirkesal, bekostet af Nicolais sogns menighedsråd og blev benyttet som kirke for Skt. Nicolai Sogn under sognekirkens restaurering fra 2. juni 1975 til 5. september 1976. Fra oktober 1980 holdt Simon Peter Sogn faste gudstjenester i kapellet den første søndag i månederne oktober-juni.

KIRKEGÅRDENES ADMINISTRATION

Kirkegårdene i Kolding administreres af menighedsrådene. Indtil 1925 var der kun en kirke i Kolding, der dækkede Kolding by og Kolding Landsogn. Kirkegårdene blev administreret af Skt. Nicolai menighedsråds særlige kirkegårdsudvalg. Da Kristkirken kom til i maj 1925 valgte de to menighedsråd hver to, senere tre repræsentanter til det fælles kirkegårdsudvalg. Kirkegårdsudvalget forelagde regnskab og budgetter på fælles menighedsrådsmøder.

I 1965 udskiltes så Brændkjær sogn, og kirkegårdsbestyrelsen bestod herefter af to medlemmer fra hvert af de tre menighedsråd. I oktober 1979 udvidedes bestyrelsen med to medlemmer fra det nyoprettede Simon Peter Sogns menighedsråd, således at Kirkegårdsbestyrelsen i dag består af 8 medlemmer, to fra hvert menighedsråd i bysognene.

Udgifterne til driften af Kolding Kirkegårde blev indtil 1977 afholdt over den kom-



Luftfoto af Ndr. Kirkegård fotograferet af Ludvig Dittmann i 1988.

munale ligning. Det var på det tidspunkt som det eneste sted i landet, hvor menighedsdrevne kirkegårdes drift blev taget over kommuneskatten. Ved forhandlinger med Kolding Byråd i 1976 enedes man om, at kirkegårdene fortsat skulle drives under menighedsrådenes ansvar, men at udgifterne skulle tages over kirkeskatten. Kirkegårdenes regnskaber og budgetter er fra 1925 fremlagt og godkendt på fælles menighedsrådsmøder.

Der er udarbejdet en række regulativer bl.a. Regulativ for Kolding Kirkegårde, Vedtægt for fællesmenighedsrådet i Kolding, Vedtægt for Kirkegårdsbestyrelsen i Kolding og Forretningsorden for Kirkegårdsbestyrel-

sen i Kolding. Alle er godkendte af bestyrelsen og Haderslev stift.

Fra 1. april 1977 ansattes en kirkegårdsinspektør og administrationen af alle tre kirkegårde blev samlet i kontorbygningen Lærkevej 200.

Kirkegårdene administreres af de fire menighedsråd, der udgør Fællesmenighedsrådet i Kolding, og som hver udpeger to medlemmer til Kirkegårdsbestyrelsen i Kolding. Denne kirkegårdsbestyrelse forestår den daglige politiske ledelse af kirkegårdene, ansætter kirkegårdsleder og kirkegårdsassistenter og godkender ansættelse af personale på kirkegårdskontoret. Kirkegårdslederen forestår

ledelse af kontor og kirkegårde og ansætter øvrigt personale på kirkegårdene. Kirkegårdsbestyrelse og kirkegårdsleder udarbejder budgetforslag/ regnskab som forelægges Fællesmenighedsrådet til godkendelse, inden det indsendes til Kolding Provstiudvalg til endelig godkendelse.

Kirkegårdsbestyrelsen vælger på det første møde efter hvert menighedsrådsvalg, formand, næstformand og sekretær for hele perioden.

Når en gravstedsejer ønsker gravstedet vedligeholdt i fredningsperioden, der er 30 år for kistegrave og 10 år for urnegrave, skal der indbetales et beløb hvoraf renterne skal dække udgifterne til vedligeholdelse. Dette kaldes gravstedskapitalerne eller legatkapitalen.

Indtil 1. januar 1987 blev beløbene indbetalt til kirkegårdene, hvorefter man indsatte disse i banken til højst mulige rente. Kirkegårdene kunne så med stiftets godkendelse udlåne beløb til byens menighedsråd eller til kirkegården til brug ved f.eks. restaureringer. Kolding Kirkegårde havde på den måde en stor indtægt, der var med til at holde kirkeskatteprocenten nede. Fra 1. januar 1987 skulle beløbene indbetales til stiftet, der så forrentede dem med i starten 4%, nu 3% p.a. Stiftet udlåner så pengene til menighedsrådene til samme procentsats. Dette blev i 1987 godkendt af Fællesmenighedsrådet.

Når fredningstiden for et gravsted var udløbet, og den indbetalte kapital således fri, kunne den tidligere benyttes til byggeri, restaurering osv. Sådan er det ikke i dag – beløb til udbetaling reguleres i det beløb vi får til ligning.

Indtil 1. april 1977 blev Kolding Kirkegår-

de drevet på entreprisbasis, dvs. at graveren foretog vedligeholdelse af legatgravsteder, hækklipning og vedligeholdelse af fællesarealer m.m. for Kirkegårdsbestyrelsens regning, mens han for egen regning foretog pyntning, gravning m.m. for private. Dette betød, at kirkegårdens regnskaber var af mindre omfang og blev varetaget af daværende kirkegårdsværge.

Iflg. protokollen var det forpagter A. P. Lunden, der fra 1945 til 1970 varetog dette arbejde. Fru Lunden fortsatte med at føre regnskabet frem til marts 1977, mens kirkeværgejobbet blev overtaget af Jørgen Ovesen.

Ved lov blev det i 1970 bestemt, at entreprisordningen skulle ophøre senest 1. april 1977, hvorefter alle indtægter og udgifter vedrørende kirkegårdene skulle gennem kirkegårdsregnskabet.

AFSLUTNING

Gennem mange år har der været talt om at etablere en skovkirkegård på Nordre Kirkegård, men projektet er gang på gang blevet udskudt. I 2005 har vi arbejdet videre med planerne, og der foreligger nu et projekt til videre bearbejdelse.

Kolding har i dag tre smukke kirkegårde fra hver sin tidsalder, der alle er et besøg værd.

KILDER:

Materiale udarbejdet i 1987 af tidligere formand for Kirkegårdsbestyrelsen, toldinspektør Erik Hansen.